

<http://dx.doi.org/10.16926/rp.2022.14.03>

Aleksander CZICHOS

Polskie Towarzystwo Geopolityczne z siedzibą w Krakowie

<https://orcid.org/0000-0003-1355-5999>

Ewolucja i trendy w polsko-szwajcarskich stosunkach politycznych, gospodarczych, kulturalnych i naukowych po 1989 r., z uwzględnieniem uczestnictwa w organizacjach międzynarodowych

Streszczenie

Kontakty polsko-szwajcarskie mają kilkusetletnią tradycję, poczynając od handlowych, poprzez naukowe i kulturalne, po dyplomatyczne. Początkiem tych ostatnich było odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 r., którego efektem było nawiązanie oficjalnych kontaktów dwustronnych, co łączyło się z rozwojem współpracy gospodarczej, naukowej i kulturalnej. Utrzymywały się one przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej, zmalały w okresie zimnej wojny. Wzajemne kontakty odrodziły się po 1989 r., nabierając dynamiki na wielu płaszczyznach, czego dowodami były liczne oficjalne i robocze wizyty wzajemne głów państw i przedstawicieli rządów oraz grup parlamentarnych. W trakcie prowadzonych rozmów poruszano zarówno kwestie dwustronne, jak i międzynarodowe. W początkowym okresie współpraca Polski i Szwajcarii opierała się na umowach dwustronnych, które – wraz z przystąpieniem Polski do UE – zostały zastąpione umowami Szwajcaria – UE, w ramach których nadal utrzymuje się współpraca dwustronna zarówno w obszarze międzypaństwowym, jak i w organizacjach międzynarodowych i militarnych.

Słowa kluczowe: Polska, Szwajcaria, współpraca, stosunki międzynarodowe.

Wprowadzenie

Kontakty polsko-szwajcarskie mają kilkusetletnią tradycję. Początkowo miały charakter wyłącznie handlowy, z upływem lat przekształcając się także w kulturalne, naukowe i gospodarcze. Dwustronne stosunki dyplomatyczne nawiązane zostały w 1919 r., po odzyskaniu przez Polskę niepodległości i konty-

nuowane były – choć w nieco mniejszym zakresie – również w okresie zimnej wojny, a dynamiki w wielu obszarach nabrały po roku 1989, obejmując kwestie polityczne, gospodarcze i handlowe oraz kulturalne i naukowe. W początkowym okresie były to kontakty bilateralne, z dwustronnymi umowami międzypaństwowymi. Z chwilą przystąpieniu Polski do UE zostały zastąpione umowami Szwajcaria – UE, w ramach których wiele polskich regionów stało się beneficjentami szwajcarskich projektów. Nadal utrzymywana jest również – wyłączona z kompetencji wspólnotowej – współpraca dwustronna. Celem niniejszej pracy jest analiza ewolucji szeroko pojętych polsko-szwajcarskich stosunków po 1989 r., z uwzględnieniem współpracy bilateralnej i uczestnictwa w organizacjach międzynarodowych, w tym także militarnych. Przyjęta w pracy hipoteza badawcza mówi, że po upadku muru berlińskiego stosunki polsko-szwajcarskie rozwinęły się dynamicznie w wielu płaszczyznach, z wymiernymi korzyściami dla obu stron i nie zahamowało ich przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, zaś Szwajcaria – mimo oporów związanych z neutralnością i wynikami referendum, przy aktywnych działaniach rządu – coraz silniej zaczyna postrzegać konieczność szerszego włączania się w działalność struktur międzynarodowych. Praca zawiera siedem rozdziałów, omawiających różne aspekty stosunków polsko-szwajcarskich, poczynając od rysu historycznego, poprzez polityczne i gospodarcze, po kulturalne i naukowe, z uwzględnieniem kontaktów bilateralnych i działań na arenie międzynarodowej.

Rys historyczny

Kontakty polsko-szwajcarskie korzeniami sięgają okresu średniowiecza, gdy kupcy – wśród których największą aktywnością wyróżniało się kupiectwo zurychskie (XIV w.) – na targach w Lipsku, Norymberdze czy Krakowie zawierali duże kontrakty handlowe z państwami Europy, w tym także z Polską. Polskie miasta, zwłaszcza Kraków, ściągały szwajcarskich architektów, muzyków, uczonych i studentów, a budowniczy i rzeźbiarze z Tessin pracowali w Warszawie. Okres renesansu i czasy reformacji rozwinęły kontakty kulturalne i naukowe, a w połowie XV w. Polacy zaczęli studiować na szwajcarskich wyższych uczelniach. Na początku XX w. stanowili ok. 20% ogółu studiujących. Kontakty dyplomatyczne ze Szwajcarią Polska utrzymywała już od 1917 r., a 10 marca 1919 r. Szwajcaria, jako jedno z pierwszych państw neutralnych, uznała niepodległość Polski. Nawązanie oficjalnych stosunków dyplomatycznych między obu krajami nastąpiło 12 marca 1919 r., poprzez Delegata Komitetu Narodowego Polskiego – Jana Modzelewskiego. W tym samym roku w Bernie otwarto Poselstwo Rzeczypospolitej Polskiej, a pierwszym *chargé d'affaires* został August Zalewski, którego pod koniec kwietnia 1919 r. zastąpił Jan Modzelewski. Placówka dyplomatyczna Szwajcarii w Warszawie została otwarta w 1921 r. Kontakty handlowe

Konfederacji z Polską odbywały się na podstawie traktatów, zawieranych w 1922 r., 1936 r. i 1937 r. W 1936 r. Polska zajmowała dziesiąte miejsce wśród państw europejskich, a szesnaste – wśród wszystkich, importujących towary ze Szwajcarii, a były to głównie artykuły spożywcze, wyroby bawełniane, jedwabne i wełniane oraz towary drogeryjne i zegarki. W polskim eksporcie do Szwajcarii dominował węgiel, drewno i półfabrykaty¹.

Po II wojnie światowej władze Konfederacji cofnęły uznanie dla polskiego rządu londyńskiego, uznając Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej. Wznowiono polsko-szwajcarskie kontakty handlowe, początkowo oparte na porozumieniach krótkoterminowych, a od 1964 r. – na nowej umowie handlowej, która zdynamizowała polski eksport (nadal głównie węgla, surowców i paliw, ale także artykułów rolno-spożywczych) oraz import (przede wszystkim dóbr inwestycyjnych – zakupiono m.in. licencję koncernu Sulzer z Wintherthur na produkcję silników, z czego słyneły następnie Zakłady Cegielskiego w Poznaniu, z sukcesem produkujące i eksportujące silniki okrętowe). W 1970 r. wartość polskiego eksportu do Szwajcarii wyniosła 67,8 mld franków szwajcarskich, zaś import – 120,7 CHF. Należy także pamiętać, że Szwajcaria stała się drugą ojczyzną wielu Polaków, wśród których na pamięć zasługują Tadeusz Kościuszko (ostatnie lata życia spędził i zmarł w Solurze w 1817 r.), Gabriel Narutowicz (student, a następnie wybitny profesor politechniki w Zurychu i inżynier budownictwa kolejowego, który po odzyskaniu przez Polskę niepodległości powrócił do kraju i został pierwszym prezydentem Rzeczypospolitej) oraz wybitny chemik, ostatni prezydent II Rzeczypospolitej Ignacy Mościcki (po wybuchu II wojny światowej i internowaniu w Rumunii osiedlił się i zmarł w Versoix pod Genewą). Dynamiczny rozwój stosunków polsko-szwajcarskich nastąpił po roku 1989, zarówno w wymiarze dwustronnym, jak i na płaszczyźnie międzynarodowej, obejmując kwestie polityczne, gospodarcze, handlowe i społeczne oraz wymianę kulturalną i naukową².

-
- ¹ M. Ptaśńska, *Z dziejów polskiego dziedzictwa piśmienniczego w Szwajcarii po II wojnie światowej. 20 lat Fundacji „Archivum Helveto-Polonicum” we Fryburgu*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi. Tom specjalny”, Warszawa 2017, s. 508; *Współpraca dwustronna*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP 2012, www.msz.gov.pl [dostęp: 7.09.2020]; M. Włodarski, *Dwa wieki kulturalnych i literackich powiązań polsko-bazylejskich 1433–1632*, Kraków 2001, s. 53–55; *Stosunki dwustronne Polski i Szwajcarii, Schweizerische Eidgenossenschaft, Szwajcaria i Polska, 2013*, www.eda.admin.ch/countries/poland/pl/home [dostęp: 16.08.2019]; J. Wojtowicz, *Historia Szwajcarii*, Ossolineum, Wrocław 1989, s. 7, 53, 96, 142, 199; H. Riggenbach, *Polen. Diplomatische Beziehungen und Missionen*, Historisches Lexikon der Schweiz 2016, www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D3367.php [dostęp: 21.11.2021]; T. Surdel, *Wąłęsa jedzie do Szwajcarii*, „Gazeta Wyborcza” 1994, nr 120, s. 8; *Poselstwo Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie*, www.pilsudski.org/pl88-zbiory/zasoby/393-zespol-170 [dostęp: 19.09.2020].
- ² M. Ptaśńska, op. cit., s. 508; *Współpraca dwustronna...*; J. Wojtowicz, op. cit., s. 214, 222, 264, 271; H. Riggenbach, *Polen. Diplomatische...*; T. Surdel, op. cit.; *Poselstwo Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie*.

Polsko-szwajcarskie kontakty polityczne po 1989 r.

W ramach kontaktów politycznych po 1989 r. przedstawiciele władz Rzeczypospolitej Polskiej wielokrotnie gościli w Szwajcarii, a Konfederacji Szwajcarskiej – w naszym kraju, z wizytami państwowymi, oficjalnymi i roboczymi. W 1990 r. Szwajcarię odwiedził prezydent Wojciech Jaruzelski, goszcząc w Bernie oraz uczestnicząc w corocznym Światowym Forum Ekonomicznym w Davos. W 1993 r. w Warszawie odbyły się polsko-szwajcarskie konsultacje polityczne, w trakcie których polskiej delegacji przewodniczył wiceminister spraw zagranicznych Iwo Byczewski, a szwajcarskiej – sekretarz stanu MSZ Jakob Kellengerger. W 1994 r. z trzydniową wizytą – w randze państwowej – w Szwajcarii gościł prezydent Lech Wałęsa, a towarzyszyły jej wywiady oraz liczne artykuły i audycje o Polsce. W 1998 r. z oficjalną wizytą roboczą, na zaproszenie prezydenta Szwajcarii Flavia Cottiego, gościł prezydent Aleksander Kwaśniewski. Prowadzone w Bernie rozmowy polityczne omawiały stosunki dwustronne oraz kwestie bezpieczeństwa europejskiego, ze szczególnym podkreśleniem roli przystąpienia Polski do NATO oraz współpracy Szwajcarii i Polski w ramach OBWE. Obaj prezydenci uzgodnili także objęcie patronatem działań, mających na celu poznanie możliwości zwiększenia szwajcarskich inwestycji w naszym kraju. Kolejną oficjalną wizytę w Szwajcarii Aleksander Kwaśniewski złożył w 2004 r., a głównym jej punktem były rozmowy z prezydentem Konfederacji Josephem Deissem, dotyczące polityki międzynarodowej oraz dwustronnych polsko-szwajcarskich stosunków gospodarczych, zwłaszcza w kontekście przystąpienia Polski do UE³.

W 2007 r. w Warszawie gościła prezydent i minister spraw zagranicznych Szwajcarii Michelin Calmy-Rey, rozmawiając z prezydentem Lechem Kaczyńskim, premierem Jarosławem Kaczyńskim, minister spraw zagranicznych Anną Fotygą i ministrem rozwoju regionalnego Grażyną Gęsicką. W tym samym roku w Szwajcarii przebywali minister sprawiedliwości RP Zbigniew Ziobro oraz minister transportu Jerzy Polaczek. W 2009 r. Szwajcaria i Polska uroczyście obchodziły 90 rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych. W 2010 r. prezydent Lech Kaczyński uczestniczył w jubileuszowym czterdziestym Forum w Davos, gdzie spotkał się z prezydent Szwajcarii Doris Leuthard, a rozmowy dotyczyły problemów politycznych i gospodarczych. W tym samym roku, na zaproszenie Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, oficjalną wizytę w Polsce złożył szef

³ K. Szczepanik, *Kalendarium ważniejszych wydarzeń związanych z polityką zagraniczną RP w okresie sprawowania przez Krzysztofa Skubiszewskiego funkcji ministra spraw zagranicznych. 12 września 1989 – 25 października 1993*, www.pism.pl [dostęp: 21.11.2021]; *Współpraca dwustronna...*; H. Riggerbach, *Polen. Diplomatistische...; Stosunki dwustronne...*; *Polska-Szwajcaria: 95 lat stosunków dyplomatycznych*, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie 2014, <https://berno.msz.gov.pl> [dostęp: 19.09.2020]; *Wizyta prezydenta RP w Szwajcarii, 1998*, www.prezydent.pl (7.11.2020); *Prezydent Kwaśniewski z wizytą w Bernie*, PAP 2004, <http://infobus.pl> [dostęp: 16.08.2018].

szwajcarskich sił zbrojnych generał André Blattmann, a głównym tematem rozmów była polityka bezpieczeństwa, współpraca w ramach kształcenia kadr i wyzwania związane z rozwojem sił zbrojnych. W 2011 r. oficjalną wizytę w Polsce złożyła prezydent Szwajcarii Micheline Calmy-Rey. Rozmowy z wicepremierem Waldemarem Pawlakiem i prezydentem Bronisławem Komorowskim dotyczyły przede wszystkim stosunków między Szwajcarią a UE, ale także polsko-szwajcarskich kwestii dwustronnych oraz aktualnych tematów politycznych. W tym samym roku prezydent Calmy-Rey spotkała się z prezydentem Komorowskim podczas Forum Ekonomicznego w Davos, omawiając ogólną sytuację polityczną i problemy polityki europejskiej oraz stosunki dwustronne⁴.

W 2012 r. prezydent Bronisław Komorowski, na zaproszenie szwajcarskiego rządu, złożył trzydniową państwową wizytę w Szwajcarii. Podczas oficjalnych rozmów poruszano kwestie europejskiej polityki i gospodarki oraz wydarzenia międzynarodowe. W trakcie tej wizyty prezydent RP podkreślił, że „wspólny bagaż dobrej historii” polsko-szwajcarskiej może i powinien być podstawą do kontynuowania dobrych relacji między obu krajami. W 2014 r. z oficjalną wizytą do Polski, na zaproszenie prezydenta Bronisława Komorowskiego, przyjechał prezydent i minister spraw zagranicznych Szwajcarii Didier Burkhalter. Podczas rozmów poruszano szerokie spektrum problemów dotyczących stosunków dwustronnych, ale także polityki europejskiej, współpracy w Grupie Wyszehradzkiej, przewodnictwa Szwajcarii w OBWE oraz spraw międzynarodowych, zwłaszcza problemów Bliskiego Wschodu i Partnerstwa Wschodniego. Prezydent Burkhalter odwiedził również Muzeum Auschwitz-Birkenau, wsparte przez Szwajcarię w 2013 r. kwotą 1,2 mln szwajcarskich franków⁵.

W marcu 2014 r. Szwajcaria i Polska – z inicjatywy Ambasady RP – uroczystie obchodziły w Bernie 95 rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych. W uroczystościach w Zenrum Paul Klee w Bernie historię tych kontaktów przypomniał ambasador RP Jarosław Starzycki i zastępca sekretarza stanu w Federalnym Departamencie Spraw Zagranicznych Konfederacji Szwajcarskiej Georges Martin. Podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych RP Henryka Mościcka-Dendys podkreśliła rolę – przyjętej w styczniu 2014 r. w Warszawie przez prezydentów Bronisława Komorowskiego i Didiera Burkhaltera – wspólnej deklaracji współpracy, zaznaczając zaangażowanie Szwajcarii w rozwiązanie konfliktu na Ukrainie, w ramach szwajcarskiego przewodnictwa w OBWE. Geor-

⁴ K. Szczepanik, op. cit.; *Współpraca dwustronna...*; H. Riggenbach, *Polen. Diplomatische...; Stosunki dwustronne...*; *Drugi dzień wizyty w Szwajcarii*, www.prezydent.pl/archiwum-bronislawakomorowskiego [dostęp: 17.10.2020]; *Polska–Szwajcaria: 95 lat stosunków dyplomatycznych...*; *Wizyty 2009*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnosci/kalendarz/wizyty/wizyty-2009.html [dostęp: 19.09.2020].

⁵ *Współpraca dwustronna...*; H. Riggenbach, *Polen. Diplomatische...; Stosunki dwustronne...*; *Drugi dzień wizyty w Szwajcarii...*; *Wizyty 2012*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnosci/kalendarz/wizyty/wizyty-2012.html [dostęp: 19.09.2020]; *Polska-Szwajcaria: 95 lat stosunków dyplomatycznych...*

ges Martin podkreślił istotną rolę szwajcarsko-polskiej współpracy na arenie międzynarodowej oraz znaczenie szwajcarskiego wkładu finansowego w fundusz kohezyjny, mający na celu wyrównanie poziomu ekonomicznego i społecznego w krajach Europy, którego największym beneficjentem jest Polska. Następnego dnia, we Fryburgu, odbyły się rozmowy polsko-szwajcarskie, w których poruszono sprawy dwustronne, w tym losy zagrożonego zamknięciem – utworzonego w 1870 r. przez hrabiego Władysława Platera na zamku w Rapperswil – Muzeum Polskiego, a także zagadnienia międzynarodowe, zwłaszcza wydarzenia na Ukrainie⁶.

W 2015 r. po raz pierwszy, na zaproszenie Didiera Burkhaltera, z roboczą wizytą do Szwajcarii udał się Minister Spraw Zagranicznych Grzegorz Schetyna. W trakcie rozmów poruszano kwestie relacji dwustronnych – po roku od podpisania wspólnej deklaracji o ich pogłębieniu, dyskutowano także o stosunkach obu krajów z UE. W tym samym roku z dwudniową roboczą wizytą w Polsce – w ramach konsultacji politycznych – gościł szwajcarski sekretarz stanu Yves Rosier, a tematem rozmów z przedstawicielami polskiego rządu były stosunki dwustronne, sytuacja regionalna i doświadczenia Szwajcarii w trakcie jej przewodnictwa w OBWE. Kontakty polsko-szwajcarskie kontynuuje prezydent Andrzej Duda, który kilkakrotnie gościł w Konfederacji, w 2016 r. rozmawiając z prezydentem Johannem Schneider-Ammannem o przyszłości UE w kontekście brexitu, a także o specjalnym statusie Szwajcarii w relacjach ze Wspólnotą. W 2019 r. z okazji – organizowanej z inicjatywy Ambasady Szwajcarii w Polsce – 100-letniej rocznicy nawiązania polsko-szwajcarskich stosunków dyplomatycznych, w Warszawie gościł prezydent Konfederacji Ueli Maurer, a rozmowy z prezydentem Andrzejem Dudą dotyczyły bilateralnej współpracy w zakresie nowoczesnych technologii oraz relacji Szwajcarii z UE i kwestii historycznych, w tym także Muzeum Polskiego w Rapperswilu⁷.

Polsko-szwajcarskie kontakty parlamentarne po 1989 r.

Stałe kontakty od lat utrzymują parlamentarzyści obu krajów. W 2009 r. w Polsce przebywała szwajcarska grupa parlamentarna pod przewodnictwem

⁶ *Współpraca dwustronna...*; H. Riggenbach, *Polen. Diplomatische...; Stosunki dwustronne...*; *Polska–Szwajcaria: 95 lat stosunków dyplomatycznych...*; *Wizyty 2014*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnosci/kalendarz/wizyty/wizyty-2014.html [dostęp: 19.09.2020]; *Prezydent Szwajcarii z wizytą w Polsce*, <https://niezalezna.pl/271170-prezydent-szwajcarii-z-wizyta-w-polsce> [dostęp: 28.12.2022].

⁷ *Współpraca dwustronna...*; H. Riggenbach, *Polen. Diplomatische...; Stosunki dwustronne...*; *Polska–Szwajcaria: 95 lat stosunków dyplomatycznych...*; *Wizyty 2015*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnosci/kalendarz/wizyty/wizyty-2015.html [dostęp: 19.09.2020]; *W niedzielę prezydent Andrzej Duda z małżonką udaje się do Szwajcarii*, 2016, <https://wiadomosci.wp.pl> [dostęp: 19.09.2020]; *Prezydent Szwajcarii z wizytą w Polsce*.

senatora Claude'a Janiaka. Była to pierwsza wizyta – utworzonej w 2008 r. – szwajcarsko-polskiej grupy przyjaźni i wpisała się w obchody 90-lecia nawiązania stosunków dyplomatycznych między Szwajcarią a RP. W jej trakcie parlamentarzyści spotkali się w Sejmie z polsko-szwajcarską grupą parlamentarną pod przewodnictwem poseł Elżbiety Gęsickiej, złożyli także kwiaty pod pomnikiem Gabriela Narutowicza oraz odwiedzili polskie filie szwajcarskich firm w Siedlcach (Stadler i Przedsiębiorstwo Energetyczne Sp. z o.o.). Także w 2009 r., na zaproszenie marszałka Senatu Bogdana Borusewicza, w Gdańsku gościł przewodniczący Rady Kantonów Alain Berset, uczestnicząc w nadzwyczajnym posiedzeniu Stowarzyszenia Senatów Europy. W tym samym roku z oficjalną wizytą w Szwajcarii przebywał minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski, a tematem jego rozmów ze swoim odpowiednikiem – Micheline Calmy-Rey – były stosunki dwustronne Polski i Szwajcarii oraz polityka europejska i kwestie bezpieczeństwa narodowego. W 2011 r. na zaproszenie marszałka Sejmu RP Grzegorza Schetny w Polsce gościła delegacja szwajcarskich parlamentarzystów z przewodniczącym szwajcarskiego parlamentu Jean-René Germanierem na czele, uczestnicząc m.in. w spotkaniach z marszałkami polskiego parlamentu oraz odwiedzając projekty finansowane w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy w województwie lubelskim⁸.

Pod koniec października 2018 r przedstawiciele polsko-szwajcarskiej grupy parlamentarnej pod przewodnictwem Stanisława Gołojucha udali się do Szwajcarii na zaproszenie przewodniczącego szwajcarsko-polskiej grupy przyjaźni, deputowanego Rady Narodowej – Gerharda Pfistera. W trakcie wizyty odbywały się spotkania w szwajcarskim parlamencie w Bernie oraz w Zollikofen, na wyższych uczelniach kształcenia zawodowego i agrarnego. Delegacja odwiedziła także Solurę, gdzie powitał ją członek kantonального rządu Remo Ankli, a następnie odwiedziła Muzeum im. Tadeusza Kościuszki. W Lucernie złożyła kwiaty na odnowionym grobie Konstantego Rokickiego, który w latach 1939–1945, jako konsul RP w Bernie – należąc do tzw. grupy berneńskiej – wystawił fałszywe paszporty dla około 2 tysięcy Żydów, ratując ich przed Holokaustem. Główne uroczystości upamiętniające konsula odbyły się w pierwszych dniach października, z udziałem polskiej pary prezydenckiej, ocalonych i ich rodzin oraz Polaków i Żydów mieszkających w Szwajcarii⁹.

⁸ *Wizyty 2008–2007*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnosci/kalendarz/wizyty/wizyty-2008-2007.html [dostęp: 19.09.2020]; *Wizyty 2009*; *Wizyty 2011*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnosci/kalendarz/wizyty/wizyty-2011.html [dostęp: 19.09.2020].

⁹ *Polsko-szwajcarska grupa parlamentarna z wizytą w Szwajcarii*, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie 2018, <https://berno.msz.gov.pl> [dostęp: 10.09.2020]; *Szwajcaria: Konsul Konstanty Rokicki wystawił w latach 40 paszporty dla około 2 tysięcy Żydów*, 2018, www.gazeta-prawna.pl/artykuly/1106870 [dostęp: 9.11.2021]; M. Kozłowska, *Prezydent w Szwajcarii weźmie udział w ceremonii upamiętnienia konsula K. Rokickiego*, 2018, <https://dzieje.pl/aktualnosci> [dostęp: 21.11.2021].

Polsko-szwajcarska współpraca gospodarcza po 1989 r.

Szeroka współpraca polsko-szwajcarska obejmowała i nadal obejmuje sferę gospodarczą. Pierwszą umowę handlową Polska i Szwajcaria podpisały w 1922 r. Do czasu przystąpienia Polski do UE obowiązywały kolejne umowy dwustronne, które w 2004 r. zostały zastąpione bilateralnymi umowami Szwajcaria – UE. W ramach gospodarczych umów dwustronnych po 1989 r., szwajcarski eksport do Polski wzrósł ponad pięciokrotnie i był kontynuowany po 2004 r. W 2007 r. wartość towarów eksportowanych (przede wszystkim farmaceutyków i wyrobów przemysłu chemicznego oraz maszyn) wyniosła 2,166 mln franków szwajcarskich. Import polskich wyrobów do Szwajcarii (głównie mebli, samochodów i maszyn, ale także wyrobów rolniczych) wzrósł w tym okresie prawie ośmiokrotnie, osiągając kwotę 1,062 mln CHF. Do 2002 r. Polska była najważniejszym handlowym partnerem Szwajcarii, następnie rolę tę przejęły Czechy. Tym niemniej Polska była największym beneficjentem szwajcarskiego kapitału wśród państw Europy Środkowej i Wschodniej, z bezpośrednimi inwestycjami wynoszącymi 3,975 mln CHF na koniec 2006 r. Po 1989 r. Polska była także głównym odbiorcą szwajcarskich funduszy pomocowych, w ramach których do 1999 r. – w formie pomocy technicznej, a do 2001 r. – w formie pomocy finansowej – otrzymała ogólnie 264 mln CHF. Po zakończeniu tych projektów pomocowych Szwajcaria nadal angażowała się i angażuje we współpracę w obszarze handlu i inwestycji, czego przykładem może być choćby otwarcie w 2003 r. przy Ambasadzie Szwajcarii w Warszawie Swiss Business Hub, czy też zaangażowanie inwestycyjne ze strony Swiss Organisation for Facilitating Investments oraz kooperacja w kwestii ochrony środowiska¹⁰.

W trakcie oficjalnej wizyty roboczej w Szwajcarii w 1998 r. prezydent Aleksander Kwaśniewski spotkał się z przedstawicielami szwajcarskiego biznesu oraz z członkami Związku Przemysłu i Handlu, zapraszając do dalszego inwestowania w Polsce. Przypomniał także, że wśród laureatów – przyznanych po raz pierwszy w tym roku – Nagród Gospodarczych Prezydenta RP znalazły się działające w Polsce szwajcarskie firmy – NESTLE i ABB. W trakcie kolejnej wizyty, w 2004 r., prezydent Kwaśniewski podkreślił coraz lepsze szwajcarsko-polskie kontakty gospodarcze, które powinny dynamiczniej rozwijać się po przystąpieniu Polski do

¹⁰ H. Riggenschach, *Polen. Wirtschaftliche Beziehungen*, Historisches Lexikon der Schweiz 2016, www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D3367.php [dostęp: 21.11.2021]; *Współpraca dwustronna...; Stosunki dwustronne...; Szwajcarsko-Polski Program Współpracy*, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie 2012, <https://berno.msz.gov.pl> [dostęp: 8.07.2020]; *Wizyty 2008–2007; W 360 stopni wokół funduszy szwajcarskich*, 2017, www.programszwajcarski.gov.pl [dostęp: 7.10.2021]; *Notatka informacyjna o Szwajcarii i współpracy gospodarczej z Polską*, Ministerstwo Rozwoju 2017, <https://docplayer.pl/17365606> [dostęp: 19.09.2020]; *Wizyta Prezydenta RP w Szwajcarii...; Prezydent Kwaśniewski z wizytą w Szwajcarii; Prezydent Kwaśniewski z wizytą w Bernie...; Drugi dzień wizyty w Szwajcarii...*

UE, zarówno w obszarze handlu, jak i inwestycji szwajcarskich w Polsce, ale także dla polskich przedsiębiorców w Szwajcarii. W 2008 r. w Warszawie miała miejsce robocza wizyta szwajcarskiego sekretarza stanu Jean-Daniela Gerbera, który rozmawiał z przedstawicielami Narodowego Banku Polskiego oraz członkami polskiego rządu, m.in. z wicepremierem i ministrem gospodarki Waldemarem Pawlakiem, sekretarzem stanu Adamem Szejnfeldem i ministrem rozwoju regionalnego Elżbietą Bieńkowską, w kwestiach dalszej współpracy gospodarczej¹¹.

W 2009 r., podczas Światowego Forum Ekonomicznego w Davos, doszło do spotkania prezydenta Szwajcarii Hansa-Rudolfa Merza z premierem RP Donaldem Tuskiem, w trakcie którego podkreślono dobre stosunki polsko-szwajcarskie oraz omawiano możliwości zapobiegania kryzysowi finansowemu, współpracę w ramach Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz szwajcarską pomoc finansową w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy. W 2010 r., na zaproszenie prezydent Doris Leuthard, w Szwajcarii gościł wicepremier Waldemar Pawlak, a omawiano przede wszystkim dalszy rozwój szwajcarsko-polskich stosunków handlowych. W tym samym roku podczas Forum Europy Środkowo-Wschodniej w Zurychu Lech Wałęsa zachęcał przedsiębiorców do nawiązywania współpracy z firmami w Europie Środkowej i Wschodniej. W trakcie oficjalnej państwowej wizyty w Szwajcarii w 2012 r. prezydent Bronisław Komorowski podkreślał znaczenie prężnie rozwijających się kontaktów gospodarczych, zwłaszcza zaangażowanie szwajcarskiego kapitału w inwestycje w Polsce, które osiągnęły wartość około 7 mld CHF, co dało około 35 tysięcy miejsc pracy w działających w Polsce szwajcarskich firmach, zajmujących się głównie takimi dziedzinami, jak farmacja, telekomunikacja i energetyka. Z kolei polskie inwestycje w Szwajcarii osiągnęły sumę około 700 mln euro. W tym samym roku w Polsce z oficjalną wizytą roboczą gościł radca federalny i minister gospodarki Szwajcarii Johann N. Schneider-Ammann, odbywając spotkania z przedstawicielami polskiego rządu, których celem było pogłębienie dwustronnych stosunków gospodarczych. Od 2012 r. obserwowano rosnące dodatnie dla Polski saldo, wynikające z wysokiego kursu szwajcarskiego franka oraz z racjonalizacji importu wyrobów farmaceutycznych¹².

W 2013 r. z oficjalną wizytą w Polsce gościła sekretarz stanu szwajcarskiego Ministerstwa Gospodarki, Nauki i Badań Marie-Gabriele Ineichen-Fleisch, a w skład

¹¹ H. Riggerbach, *Polen. Wirtschaftliche Beziehungen...; Współpraca dwustronna...; Stosunki dwustronne...; Szwajcarsko-Polski Program Współpracy...; Wizyty 2008-2007; W 360 stopni wokół funduszy szwajcarskich...; Wizyta Prezydenta RP w Szwajcarii...; Prezydent Kwaśniewski z wizytą w Szwajcarii...; Prezydent Kwaśniewski z wizytą w Bernie...; Drugi dzień wizyty w Szwajcarii...*

¹² H. Riggerbach, *Polen. Wirtschaftliche Beziehungen...; Współpraca dwustronna...; Stosunki dwustronne...; Szwajcarsko-Polski Program Współpracy...; Wizyty 2009...; Wizyty 2010...; www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnosci/kalendarz/wizyty/wizyty-2014.html [dostęp: 19.09.2020]; W 360 stopni wokół funduszy szwajcarskich...; Notatka informacyjna o Szwajcarii i współpracy...; Wizyta Prezydenta RP w Szwajcarii...; Prezydent Kwaśniewski z wizytą w Szwajcarii...; Prezydent Kwaśniewski z wizytą w Bernie...; Drugi dzień wizyty w Szwajcarii...*

delegacji wchodzili przedstawiciele małych i średnich przedsiębiorstw z sektora energetyki oraz instytutów badawczych. Podczas obrad rozmawiano o możliwościach współpracy między instytutami a sektorem prywatnym. Pani Ineichen-Fleisch wzięła także udział w uroczystym otwarciu – współfinansowanego przez Szwajcarię – Centrum Komunikacyjnego w Legionowie. W 2013 r. całkowita wymiana handlowa Szwajcarii z naszym krajem wyniosła 3,8 mld CHF. Obecnie Szwajcaria plasuje się na 22 miejscu wśród państw będących handlowymi partnerami Polski. Obroty towarowe z Konfederacją w 2015 r. wzrosły o ponad 9%, polski eksport zaś o 14,6%, utrzymując się przez kolejne kwartały. W polskim eksporcie do Szwajcarii przeważają wyroby przemysłowe, aparaty i elektronika, pojazdy, meble i inne wyposażenie mieszkań, wyroby metalowe i tekstylne oraz ubrania i buty. W imporcie ze Szwajcarii nadal przeważają wyroby farmaceutyczne i chemiczne, a obecne również maszyny, aparaty, elektronika, metale, wyroby precyzyjne i zegarki¹³.

Podczas wizyty w Szwajcarii w 2016 r. prezydentowi Andrzejowi Dudzie towarzyszyła grupa innowacyjnych przedsiębiorców, dla których na politechnice w Lozannie zorganizowano spotkanie ze szwajcarskimi przedsiębiorcami i naukowcami. Rozmawiano o rozwoju kształcenia zawodowego i konieczności jego odbudowy w Polsce według szwajcarskich wzorców. Należy jeszcze wspomnieć o działalności Polsko-Szwajcarskiej Izby Gospodarczej, stanowiącej platformę wymiany doświadczeń oraz wiedzy dla zrzeszonych w niej firm, co czyni ona poprzez – organizowane przy współpracy Ambasady Szwajcarii w Polsce i Swiss Business Hub Poland – spotkania biznesowe i promocyjne, cykle szkoleń dla kadr zarządzających (prowadzone przez referentów z renomowanych szwajcarskich uczelni biznesowych), seminaria dotyczące regulacji prawnych oraz konferencje i imprezy gospodarcze, ale także wyszukiwanie partnerów biznesowych. Raport opracowany przez firmę doradczą Deloitte i Polsko-Szwajcarską Izbę Gospodarczą, a zatytułowany *Współpraca, wzrost, innowacje. 20 lat inwestycji szwajcarskich w Polsce*, wykazał, że polsko-szwajcarska współpraca rozwija się dynamicznie, zwłaszcza w obszarze handlu i inwestycji. Raport podaje również, że w Polsce szybkość wzrostu PKB na osobę, według parytetu siły nabywczej, wynosi 6% i jest wyższa niż w Szwajcarii (2,9%) i UE (4,2%). W ostatnich dwudziestu latach polski eksport do Szwajcarii wzrósł dziewięciokrotnie, wynosząc 1,93 mld dolarów, zaś szwajcarski do Polski wzrósł trzykrotnie i wyniósł 1,44 mld dolarów. Szwajcarskie inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2015 r. osiągnęły 17,5 mld złotych, stawiając ten kraj na drugim (po Niemczech) miejscu, przed USA¹⁴.

¹³ H. Riggenbach, *Polen. Wirtschaftliche Beziehungen...; Stosunki dwustronne...; Wizyty 2009..., Wizyty 2010...; W 360 stopni wokół funduszy szwajcarskich...; Notatka informacyjna...; Usługi dla firm członkowskich*, 2014, <https://swisschamber.pl/uslugi.php> [dostęp: 27.11.2020]; *Polski eksport do Szwajcarii wzrósł dziesięciokrotnie*, PAP/PSZ 2018, www.wnp.pl/rynki-zagraniczne [dostęp: 19.09.2020]; *Szwajcarsko-Polski Program Współpracy...; Wizyty 2013*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnosci/kalendarz/wizyty/wizyty-2014.html [dostęp: 19.09.2020]; *Współpraca dwustronna...*

¹⁴ H. Riggenbach, *Polen. Wirtschaftliche Beziehungen...; Współpraca dwustronna...; Stosunki dwustronne...; Szwajcarsko-Polski Program Współpracy...; Notatka informacyjna...; W niedzielę prezydent Andrzej Duda...; Polski eksport do Szwajcarii...*

W grudniu 2007 r. w Bernie przedstawiciele szwajcarskiej Rady Federalnej i rządu RP podpisali bilateralną *Umowę ramową o wdrażaniu szwajcarsko-polskiego programu współpracy w celu zmniejszenia różnic społeczno-gospodarczych w obrębie rozszerzonej Unii Europejskiej*, określaną także jako Szwajcarsko-Polski Program Współpracy lub Fundusz Szwajcarski, w ramach którego Szwajcaria do 2017 r. przekazała Polsce 489 mln franków (art. 3 umowy) szwajcarskich na realizację 58 dużych projektów i ponad 1700 – mniejszych, ze wsparciem przeznaczonym dla pięciu obszarów, obejmujących rozwój regionalny i ochronę granic, środowisko naturalne i infrastrukturę, naukę, zdrowie i pomoc społeczną oraz społeczeństwo obywatelskie i współpracę partnerską. Przekazana Polsce kwota stanowiła prawie połowę z ponad miliarda franków przeznaczonych przez Szwajcarię dla objętych programem państw, które wstąpiły do UE w 2004 r. Środki te przekazywano w formie bezzwrotnej pomocy, ze szwajcarskim upoważnieniem – działając poprzez Szwajcarską Agencję ds. Rozwoju i Współpracy (SDC), Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP oraz poprzez Szwajcarski Państwowy Sekretariat do Spraw Ekonomicznych (SECO) i Ministerstwo Gospodarki RP – do wdrażania w imieniu Konfederacji Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy (art. 9), z zaznaczeniem konieczności corocznych spotkań i raportów dotyczących jej realizacji (art. 8). Był to największy program dwustronnej współpracy, jaki Szwajcaria kiedykolwiek wspierała. Przeznaczone środki zostały rozdysponowane przede wszystkim w województwie lubelskim, podkarpackim, małopolskim i świętokrzyskim, z przeznaczeniem głównie na projekty z zakresu infrastruktury, ochrony zdrowia i środowiska oraz rozwoju lokalnego i regionalnego. Wsparcie z funduszu otrzymali także przedsiębiorcy oraz instytucje publiczne i organizacje pozarządowe. Wśród najważniejszych należy wymienić, realizowany w latach 2012–2017, projekt „Instalacja systemów energii odnawialnej w budynkach użyteczności publicznej oraz domach prywatnych w gminach powiatu buskiego i pińczowskiego”, dofinansowany kwotą 16,84 mln CHF¹⁵.

W tym samym okresie realizowany był – dofinansowany 5,14 mln CHF i adresowany do przedszkoli – projekt edukacyjny „Dzieciństwo bez próchnicy”. Dzięki wsparciu z Funduszu (2,84 mln CHF) w latach 2011–2016, w ramach „Przygotowania mobilnych grup kontrolnych Służby Celnej do wykonywania zadań szybkiego reagowania i zarządzania kryzysowego”, funkcjonariusze na wschodniej granicy Polski przeszli specjalistyczne szkolenia i kursy językowe, otrzymali

¹⁵ *W 360 stopni wokół funduszy szwajcarskich...; Szwajcarsko-Polski Program Współpracy zakończony*, www.programszwajcarski.gov.pl [dostęp: 19.09.2020]; *10 lat Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy*, www.programszwajcarski.gov.pl [dostęp: 19.09.2020]; *Festiwal Szwajcarski – Siła Regionów. Impreza plenerowa inna niż wszystkie!*, www.programszwajcarski.gov.pl [dostęp: 21.10.2021]; M. Wasilewska, *Szwajcaria inwestuje w Polskę*, *Publicystyka* 2008, <https://publicystyka.ngo.pl> [dostęp: 21.11.2021]; *Umowa Ramowa pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Szwajcarską Radą Federalną o wdrażaniu szwajcarsko-polskiego programu współpracy w celu zmniejszenia różnic społeczno-gospodarczych w obrębie rozszerzonej Unii Europejskiej*, 2007, art. 3, 8, 9.

również 105 wyposażonych pojazdów, także do przewozu psów. W tych samych latach, z dofinansowaniem w wysokości 6,72 mln CHF, wdrażano projekt „Góry Świętokrzyskie Naszą Przyszłością”, w ramach którego powstało 76 nowych firm, a dotacje otrzymało 77 organizacji pozarządowych, zaś rezultatem tego jest powrót do historycznych i kulinarnych tradycji regionu, z ich upowszechnianiem. W latach 2012–2015 realizowano projekt „Poprawa infrastruktury domów pomocy społecznej i/lub placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz podnoszenie kwalifikacji personelu w tym również pielęgniarek i pielęgniarzy ww. instytucji”, w którym dofinansowanie popłynęło do placówek opiekuńczo-wychowawczych województwa podkarpackiego. Ponadto, w ramach dofinansowania z Funduszu, zneutralizowano w Polsce 131 tys. ton azbestu, a zdrowotnymi programami profilaktycznymi (m.in. zapobieganie otyłości i chorobom przewlekłym oraz alkoholizmowi i używaniu środków psychoaktywnych) objęto ponad 1,6 mln osób. Utworzono również około 879 nowych miejsc pracy oraz umożliwiono współpracę ponad 500 naukowców obu krajów, zwłaszcza w zakresie nanotechnologii i wykorzystania technologii informatycznych w astrofizyce, ze szkoleniami i kursami oraz efektem w postaci ponad 20 wniosków patentowych. Przyznano ponadto 1352 granty na przedsięwzięcia stymulujące rozwój regionalny. Szwajcarsko-Polski Program Współpracy został zamknięty w 2017 r. podsumowaniem dziesięciu lat w trakcie konferencji w Zamku Ujazdowskim w Warszawie, której towarzyszył Festiwal Szwajcarski, z licznymi imprezami regionalnymi w miejscach, gdzie były realizowane projekty dofinansowane z Funduszu¹⁶.

W polsko-szwajcarskich stosunkach gospodarczych istotną rolę odgrywa także współpraca inwestycyjno-kapitałowa, a Szwajcaria plasuje się na dziewiątym miejscu wśród zagranicznych inwestorów w naszym kraju. Na koniec 2014 r. wartość inwestycji szwajcarskich wynosiła 4,1 mld euro, zaś w ostatnich latach pojawiły się nowe inwestycje, a wśród nich: Sandoz w przemyśle farmaceutycznym, Sud Wolle AG – w tekstylnym (przędzalnia włókien wełnianych), Steinhoff Europe AG – w meblarskim, Model Georg Utz Holding – w produkcji opakowań, i Glas Troesch AG – EURGLAS Niewiadów – w przemyśle szklarskim. Ponadto rośnie liczba projektów realizowanych w sferze usług przez banki (Credit Suisse), czy firmy farmaceutyczne (firma Roche przeniosła do Polski część swojej działalności). Ocenia się, że szwajcarskie firmy w Polsce zatrudniają ponad 35 tysięcy osób, a największe znaczenie mają: Krono-Holding AG (płyty wiórowe, przetwórstwo), Nestle S.A. (napoje, przetwórstwo spożywcze), Kraft Jacobs Suchard AG (artykuły spożywcze), czy Stadler Rail AG (pojazdy szynowe). Ostatnia firma ma zakład montażowy w Siedlcach, produkujący pociągi i wagony tak na rynek krajowy, jak i na eksport. Najważniejszymi polskimi inwestorami na rynku szwajcarskim są: Bioton S.A., Abplanalp Engineering AG i ADB Group, ponadto inwestują

¹⁶ *W 360 stopni wokół funduszy szwajcarskich...; Szwajcarsko-Polski Program Współpracy zakończony...; 10 lat Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy...; Festiwal Szwajcarski – Siła Regionów...; M. Wasilewska, op. cit.; Szwajcaria inwestuje w Polskę...*

także osoby prywatne, banki zaś dokonują operacji finansowych poprzez szwajcarski system bankowy¹⁷.

Polsko-szwajcarska współpraca kulturalna i naukowa po 1989 r.

W kontaktach międzypaństwowych istotną rolę pełni także dyplomacja kulturalna. Wielu mieszkających w Szwajcarii Polaków położyło duże zasługi w pielęgnowaniu i popularyzowaniu polskiej kultury, przy szerokiej współpracy Szwajcarów. Obok – zamkniętego w 2022 r., a posiadającego bogatą bibliotekę i archiwum oraz zwiedzanego przez pół miliona turystów rocznie – Muzeum Polskiego w Rapperswilu, duże zasługi w upowszechnianiu historii kontaktów polsko-szwajcarskich ma, działająca ponad dwadzieścia lat, założona we Fryburgu przez Jacka i Ludwikę Sygnarskich, Fundacja „Archivum Helveto-Polonicum”, której akt założycielski oficjalnie podpisano w czerwcu 1997 r. Fundacja gromadzi i popularyzuje ogromne zbiory poloników w 116 zespołach archiwalnych, posiada około 80 tysięcy woluminów i wiele eksponatów muzealnych, organizuje wernisaże i wystawy w języku francuskim oraz wydaje wielojęzyczne publikacje. W obszarze polsko-szwajcarskiej współpracy kulturalnej należy także odnotować otwarcie w 1994 r. w Krakowie przedstawicielstwa szwajcarskiego stowarzyszenia kulturalno-naukowego Pro Helvetia, które w 2005 r. zostało przeniesione do Warszawy. W Morges i Solurze w Szwajcarii działają polskie stowarzyszenia kulturalne, a jako ciekawostkę należy wspomnieć, że Rok Chopinowski w 2010 r. obchodzony był także w Szwajcarii¹⁸.

Okazją do zaprezentowania kultury naszego kraju były uroczyste obchody 100-lecia Niepodległości Polski, które odbywały się zarówno w naszym kraju, jak i w Szwajcarii, gdzie – w Pałacu Narodów w Genewie, z udziałem polskiej pary prezydenckiej – miał miejsce uroczysty koncert dla środowisk dyplomatycznych i opiniotwórczych, związanych z działalnością ONZ. Utwory Ignacego Jana Paderewskiego, Fryderyka Chopina i Stanisława Moniuszki wykonała Orkiestra Symfoniczna Uniwersytetu Muzycznego im. Fryderyka Chopina w Warszawie pod batutą Grzegorza Nowaka, z udziałem pianisty Rafała Łuszczewskiego. Wiele osób uczestniczyło w – zorganizowanym przez Stowarzyszenie Polskie w Szwajcarii i Ambasadę RP w Bernie – kolejnym uroczystym koncercie poświęconym 100-leciu Niepodległości

¹⁷ Notatka informacyjna o Szwajcarii i współpracy...

¹⁸ M. Ptasieńska, *Z dziejów polskiego dziedzictwa piśmienniczego w Szwajcarii po II wojnie światowej. 20 lat Fundacji Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”, tom specjalny: *Polonika w zbiorach obcych*, Warszawa 2017, s. 510–512, 515; H. Riggensbach, *Polen. Polenmuseum*, Historisches Lexikon der Schweiz 2016, www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D3367.php [dostęp: 21.11.2021]; *Stosunki dwustronne...*; M. Matyja, M. Prokopiuk, *Muzeum Polskie i Biblioteka w Rapperswilu*, „Wolna Kultura i Edukacja” 2009, nr 1 (101), www.ebib.pl/2009/101 [dostęp: 21.11.2021]; *Prezydent Szwajcarii z wizytą w Polsce...*

Polski, który odbył się w Casino Montbenon w Lozannie 4 listopada 2018 r. Ambasador RP Jakub Kumoch w swoim przemówieniu przypomniał sytuację pięciu pokoleń Polaków pod zaborami oraz rolę języka ojczystego i wagę niepodległości w życiu wszystkich narodów. W części artystycznej wystąpili Krzysztof Książek i Agnieszka Zahaczewska-Książek, wykonując utwory Fryderyka Chopina, Ignacego Jana Paderewskiego i Karola Szymanowskiego. 10 listopada 2018 r. odbył się Maraton Polskiej Niepodległości pod nazwą Run the Residence, w którym dyplomaci, m.in. z Izraela, Azerbejdżanu i Wielkiej Brytanii, a także Polonia i inni biegacze, mieli do pokonania 100 okrążeń wokół budynku Ambasady RP w Bernie. Muzeum Polskie w Rapperswilu i jego bogate zasoby zostaną uratowane, dzięki zakupowi przez Polskę w 2022 r. – także w Rapperswilu, nieopodal zamku – zabytkowego kompleksu Schwanen, gdzie muzeum będzie kontynuować swoją działalność¹⁹.

Szeroka współpraca polsko-szwajcarska ma miejsce także w wymiarze naukowym. Od 1991 r. Polska jest członkiem – współpracującej z ONZ – Europejskiej Organizacji Badań Jądrowych (CERN), jednostki badawczej, do której należą dwadzieścia państw, w tym – będąca jednym z jej założycieli – Szwajcaria. W ramach tej współpracy polscy badacze z krakowskiego Instytutu Fizyki Jądrowej uczestniczyli w wielu wspólnych projektach, wśród których najbardziej znany jest Wielki Zderzacz Hadronów pod Genewą. Polsko-szwajcarska współpraca naukowa odbywa się także w ramach Europejskiej Agencji Kosmicznej (ESA), gdzie badania naukowe wiążą się z kontaktami gospodarczymi, w formie dostępu do nowych technologii i wprowadzania ich do przemysłu. W ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy, w latach 2014–2015 funkcjonował Polsko-Szwajcarski Fundusz Stypendialny, z którego mogli korzystać polscy studenci studiów doktoranckich i młodzi pracownicy naukowcy wszystkich dyscyplin akademickich, prowadząc badania naukowe w szwajcarskich instytucjach naukowo-badawczych przez okres od 6 do 18 lub 24 miesięcy²⁰.

Aktywność Polski i Szwajcarii na forum międzynarodowym

Oprócz politycznych, gospodarczych, kulturalnych i naukowych kontaktów dwustronnych Polska i Szwajcaria wykazują wspólną aktywność na forum mię-

¹⁹ *Koncert w Lozannie z okazji 100-lecia Niepodległości Polski*, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie, 2018, <https://berno.msz.gov.pl> [dostęp: 19.09.2020]; *100 okrążeń na 100-lecie Niepodległości w Bernie*, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie, 2018, <https://berno.msz.gov.pl> [dostęp: 19.09.2020]; *Para prezydencka w Genewie*, 2018, www.prezydent.pl/aktualności/wizyty-zagraniczne/art.290 [dostęp: 19.08.2020]; *Muzeum Polskie w Rapperswilu uratowane!*, <https://www.gov.pl/web/szwajcaria/muzeum-polskie-w-rapperswilu-uratowane> [dostęp: 27.12.2022].

²⁰ M. Żejmo, *Wspólna aktywność Polski i Szwajcarii na arenie międzynarodowej*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2016, nr 13, s. 275–282; *Polsko-Szwajcarski Fundusz Stypendialny*, www.eurodesk.pl/granty [dostęp: 3.09.2021].

dzynarodowym, co było bardzo ograniczone w latach 1945–1989 ze względu na ówczesny układ geopolityczny. Do 1989 r. Szwajcaria, powołując się na swoją neutralność, nie przystąpiła do ONZ, ale zgłosiła swój udział m.in. w Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), Organizacji NZ ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO), Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF), czy Organizacji NZ ds. Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO). Powołując się na federalny zakaz wchodzenia w unie celne i ekonomiczne, bardzo sceptycznie odnosiła się do ówczesnej integracji europejskiej (Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, a następnie EWG), deklarując wyłącznie swój udział gospodarczy w planie Marschalla i stając się w 1948 r. członkiem Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej, przekształconej następnie w Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD, 1961). W kolejnych latach Szwajcaria powoli zaczęła odchodzić od stanowiska niechętnego zbliżeniu z Europą, stając się współzałożycielem Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA, 1960), dołączając do Rady Europy (CoE, 1963) i Układu Ogólnego w Sprawie Ceł i Handlu (GATT, 1966), przekształconej w 1995 r. w Światową Organizację Handlu (WTO) oraz podpisując Europejską Konwencję Praw Człowieka (1974). Uczestniczyła także w instytucjonalizacji Komitetu Bezpieczeństwa Wewnętrznego Europy (KBWE) i podpisała jego akt końcowy (1975). Sytuacja stosunków dwustronnych znacząco zmieniła się po roku 1989, gdy Polska dołączyła do CoE (1991), a pięć lat później stała się członkiem Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). W początkach lat dziewięćdziesiątych Polska i Szwajcaria przystąpiły do Banku Światowego i do WTO. W listopadzie 1992 r. w Genewie Polska podpisała porozumienie z krajami EFTA w sprawie utworzenia strefy wolnego handlu oraz porozumienie o handlu artykułami rolnymi. W tym samym roku Szwajcaria dołączyła do Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), którego członkostwo Polska odnowiła sześć lat wcześniej²¹.

Konfederacja Szwajcarska w końcu stała się członkiem ONZ (2002), konsekwentnie jednak pozostając poza strukturami UE i NATO, choć od połowy lat dziewięćdziesiątych – w ramach swojej nowej polityki bezpieczeństwa – działa w programie Partnerstwo dla Pokoju (PdP), której jednym z założeń jest aktywne angażowanie się w międzynarodowe działania na rzecz bezpieczeństwa, pokoju i praw człowieka. Takie stanowisko Szwajcarii (poparte przez społeczeństwo w referendum) pozwoliło na zacieśnienie dwustronnych kontaktów z Polską jeszcze w okresie udziału naszego kraju w PdP, a później już jako członka NATO. Od 1999 r. żołnierze obu krajów uczestniczyli w międzynarodowych – wspierających działania NATO – kontyngentach pokojowych i stabilizacyjnych z manda-

²¹ M. Żejmo, *Wspólna aktywność...*, s. 283–284; idem, *Polityka Szwajcarii wobec Unii Europejskiej*, „Krakowskie Studia Małopolskie” 2014, nr 19, s. 146–147; E. Miklas, *Specyfika stosunków Szwajcarii i Unii Europejskiej*, 2009, www.psz.pl/117-polityka [dostęp: 21.11.2021]; S.C. Kozłowski, *Ewolucja stosunków między Konfederacją Szwajcarską i Unią Europejską: strategia bilateralizmu w impasie*, „Studia Europejskie” 2015, nr 3, s. 59–60.

tem ONZ, a jednym z pierwszych była operacja Międzynarodowych Sił Pokojowych (KFOR) w Kosowie. Od 2004 r. polscy i szwajcarscy żołnierze oraz obserwatorzy uczestniczyli w operacji Międzynarodowych Sił Wspierania Bezpieczeństwa (ISAF) w Afganistanie. Wspólną misją z ramienia ONZ są także działania stabilizacyjne w Demokratycznej Republice Kongo (MONUSCO) oraz monitorowanie bezpieczeństwa i warunków rozwoju w Sudanie Południowym (UNMISS). Poza misjami ONZ i NATO żołnierze Szwajcarii i Polski uczestniczą także w tych podejmowanych przez UE, czego przykładem może być udział Szwajcarów w European Union Police Mission (EUMP) w Macedonii oraz w Aceh Monitoring Mission (AMM) w Indonezji, a także ich dołączenie w 2004 r. do międzynarodowego kontyngentu (z udziałem Polski) w operacji European Union Force (EUFOR) w Bośni i Hercegowinie²².

Poza współpracą militarną Polska i Szwajcaria utrzymują wiele kontaktów w różnych organizacjach międzynarodowych, wśród których najważniejszymi są ONZ i Komisja Nadzorcza Państw Neutralnych (KNPN) oraz Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), która zastąpiła – współtworzoną przez obydwa kraje – KBWE. W ramach OBWE, w 2014 r., pod ówczesnym (rotacyjnym) kierownictwem Szwajcarii, przy silnym wsparciu Polski, wykazano zaangażowanie obu krajów w załagodzenie konfliktu ukraińskiego. Przykładem współpracy międzynarodowej Polski i Szwajcarii w ramach ONZ jest fakt wyboru obu państw do Rady Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych na lata 2010–2013. Na płaszczyźnie ekonomicznej szeroka współpraca Szwajcarii i Polski ma miejsce w ramach OECD, gdzie Polska zyskała możliwość korzystania z gospodarczych doświadczeń Konfederacji. Drugą istotną pod tym względem instytucją jest Międzynarodowy Fundusz Walutowy, zwłaszcza po 2012 r., gdy obydwa kraje podpisały porozumienie o dwuletniej polsko-szwajcarskiej rotacji na stanowisku dyrektora wykonawczego konstytuanta (do tego czasu stanowisko to piastował przedstawiciel Szwajcarii, a Polak był jego zastępcą). Powstał również projekt podobnych zmian w Banku Światowym²³.

Polska i Szwajcaria a Unia Europejska

Konsekwencją przystąpienia w 2004 r. Polski do UE było wygaśnięcie dwustronnych polsko-szwajcarskich umów (w tym także handlowych), które musiały zostać zastąpione dwustronnymi umowami Szwajcaria–Unia Europejska. Tym niemniej, nadal pozostają aktualne i obowiązują niektóre dwustronne umowy polsko-szwajcarskie, których nie obejmuje kompetencja wspólnotowa, a należą

²² M. Żejmo, *Wspólna aktywność...*, s. 284; idem, *Polityka Szwajcarii wobec...*, s. 147–148; E. Miłklas, op. cit.; S.C. Kozłowski, op. cit., s. 59–60.

²³ M. Żejmo, *Wspólna aktywność...*, s. 284; idem, *Polityka Szwajcarii wobec...*, s. 148–149; E. Miłklas, op. cit.; S.C. Kozłowski, op. cit., s. 60.

do nich m.in.: umowa z 1989 r. dotycząca wzajemnego popierania i ochrony inwestycji; podpisana w 1991 r. Konwencja w sprawie unikania podwójnego opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku, która dotyczy osób mieszkających lub mających siedzibę w jednym lub obu państwach (art. 1) oraz aktualnie istniejących podatków – w Polsce obejmuje podatek dochodowy od osób prawnych i fizycznych, w Szwajcarii zaś podatek od dochodu i majątku na szczeblu federalnym, kantonalnym i gminnym (art. 2); umowa o wymianie stażystów z 1993 r.; umowa z 2005 r. o przyjmowaniu i przekazywaniu osób przebywających bez zezwolenia; umowa z 2005 r. o wzajemnej ochronie informacji niejawnych; umowa z 2012 r. o współpracy w zakresie szkolenia wojskowego²⁴.

Mimo iż Szwajcaria przez dziesięciolecia pozostawała poza strukturami międzynarodowymi, w tym ONZ, EWG i UE, to aktywnie z nimi współpracowała na wielu płaszczyznach. Podstawy prawne tych stosunków oparte były na umowach, poczynając od Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego (ITU, 1865) oraz powołanych w 1875 r. – Międzynarodowego Związku Pocztowego (UPU) i Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO), poprzez agendy ONZ takie, jak: FAO, UNICEF i Międzynarodowa Organizacja Lotnictwa Cywilnego (ICAO, 1947), UNESCO (1949), agenda Wysokiego Komisarza NZ ds. Uchodźców (UNCHR, 1951), Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej (IAEA, 1957), GATT (1966), Program NZ ds. Rozwoju Przemysłowego (UNIDO, 1967), Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (WIPO, 1970), Międzynarodowa Agencja Energii (IEA, 1974), Program Środowiskowy ONZ (UNEP, 1975) i Międzynarodowy Fundusz Rozwoju Rolnictwa (IFAD, 1977 r.), Umowa o wzajemnych ubezpieczeniach (1989) oraz Umowa o bezpieczeństwie ceł i ułatwieniach celnych (1990), po IMF (1992) oraz Grupę Banku Światowego (WBG, 1992) i WTO (1995). Istotną rolę we wzajemnej współpracy odgrywają dwustronne umowy Szwajcaria–UE, do których – poza wspomnianymi już CERN (1954), EFTA (1960), OECD (1961), CoE (1963) i ESA (1975) – należą także: umowy z Europejską Unią Płatniczą (EPU, 1950), umowa o wolnym handlu pomiędzy EWG a Konfederacją Szwajcarską (1972) oraz z umowa z Europejską Komisją Ekonomiczną (ECE, 1972)²⁵.

Stosunki unijno-szwajcarskie często określane są jako „integracja bez członkostwa”, w oparciu o – sformułowane przez szwajcarską Radę Federalną i wiążące do chwili obecnej – zasady mówiące, że w przypadku przystępowania Konfederacji do organizacji międzynarodowych członkostwo w nich nie może doprowadzić do naruszenia polityki neutralności oraz musi zostać zachowana autonomia w polityce ekonomicznej i handlowej. Przez dziesięciolecia kontakty Szwaj-

²⁴ *Współpraca dwustronna...*; M. Żejmo, *Polityka Szwajcarii...*, s. 146–147; *Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Konfederacją Szwajcarską w sprawie unikania podwójnego opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku*, 1991, Dz. U. 1993, nr 22 poz. 92 z późn. zm., art. 1, 2.

²⁵ M. Żejmo, *Polityka Szwajcarii...*, s. 150–151; *Współpraca dwustronna...*; S.C. Kozłowski, op. cit., s. 59–60.

caria–Europa regulowała umowa o wolnym handlu między EWG a Konfederacją Szwajcarską z 1972 r., która do końca XX w. była podstawowym dokumentem określającym zasady kontaktów Konfederacji z UE, przy referendalnym poparciu 72% Szwajcarów. Najnowsza umowa – *Bilaterale* – po rozszerzeniu Unii o nowe kraje została zastąpiona dwoma pakietami dwustronnych umów sektorowych, znanych jako *Bilaterale I* i *Bilaterale II*. Pierwszy pakiet podpisano w 1999 r., zaś drugi – w roku 2004. Kolejnymi porozumieniami Szwajcaria–UE były umowy o zniesieniu barier celnych (2009) oraz w zakresie szkolnictwa i współpracy oświatowej (2010)²⁶.

Pierwszy pakiet siedmiu umów (*Bilaterale I*) dotyczy transportu lotniczego, transportu towarów i osób koleją, swobodnego przepływu osób, handlu produktami rolnymi, zamówień publicznych, współpracy naukowo-technicznej i wzajemnego uznawania w dziedzinie oceny zgodności. Najwięcej kontrowersji w Szwajcarii wzbudził problem swobodnego przepływu osób, postulowano nawet poddanie tej kwestii pod referendum. Jednak wobec zdecydowanego stanowiska UE, że umowy pakietu negocjowane są razem, bez możliwości przyjęcia tylko ich części, przy odrzuceniu pozostałych, wszystkie siedem zostało poddanych pod głosowanie i przyjętych, przy czym sześć z nich weszło w życie z chwilą ich ogłoszenia, w kwestii zaś przepływu osób przewidziano w Szwajcarii okres przejściowy²⁷.

Drugi pakiet (*Bilaterale II*), zawierający dziewięć umów UE–Szwajcaria, dotyczy współpracy w dziedzinie statystyki, obszaru audiowizualnego, udziału Konfederacji w Schengen, kwestii azylowych, walki z oszustwami podatkowymi, opodatkowania oszczędności, handlu przetworzonymi produktami rolnymi, udziału w Europejskiej Agencji Środowiska i opodatkowania mieszkających w Szwajcarii emerytowanych pracowników pochodzących z krajów UE. W 2006 r. została podpisana umowa między Radą Federalną Szwajcarii a UE, znana jako *Memorandum of Understanding*, w której Rada wyraża zgodę na przeznaczenie przez Szwajcarię 1 mld CHF na zmniejszenie różnic społeczno-gospodarczych w obrębie rozszerzonej Wspólnoty. Dzięki tej umowie Polska otrzymała wspomniane już fundusze w wysokości 489 mln CHF w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy. W 2011 r. UE i Szwajcaria podpisały umowę w sprawie

²⁶ Notatka informacyjna o Szwajcarii i współpracy...; Współpraca dwustronna...; Szwajcaria dyskryminuje obywateli ośmiu państw członkowskich UE, w tym Polski, 2012, www.euractiv.pl [dostęp: 17.10.2020]; M. Żejmo, *Polityka Szwajcarii...*, s. 149–153; E. Miklas, op. cit.; *Umowa UE/Szwajcaria w sprawie ochrony nazw pochodzenia i oznaczeń geograficznych produktów rolnych i środków spożywczych*, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej” 2013, C 51 E/37; S.C. Kozłowski, op. cit., s. 62–65; K. Bartczak, F.G. de los Fayos, *Europejski Obszar Gospodarczy (EOG), Szwajcaria i kraje północy*, Dokumenty informacyjne o Unii Europejskiej 2018.

²⁷ Notatka informacyjna o Szwajcarii i współpracy...; Współpraca dwustronna...; Szwajcaria dyskryminuje obywateli ośmiu państw...; M. Żejmo, *Polityka Szwajcarii...*, s. 153–157; E. Miklas, op. cit.; *Umowa UE/Szwajcaria w sprawie...*; S.C. Kozłowski, op. cit., s. 67–70; K. Bartczak, F.G. de los Fayos, op. cit.

ochrony nazw pochodzenia i oznaczeń geograficznych produktów rolnych i środków spożywczych, zmieniającą poprzednią umowę z 2010 r.²⁸

Problemem w stosunkach Szwajcaria–UE pozostają ograniczenia w obrocie towarowym, w tym w imporcie produktów rolnych ze wszystkich krajów UE, wynikające m.in. z ochrony szwajcarskiego rynku rolnego, łącznie z ustalaniem kontyngentów i cen minimalnych oraz okresowym zawieszaniem importu i wprowadzaniem opłat granicznych. Drugim problemem jest umowa o swobodnym przepływie osób, którą Szwajcaria wprowadzała powoli i stopniowo, ustalając okresy przejściowe oraz kontyngenty pozwoleń na pobyt, a nawet – w 2012 r. – czasowo ograniczając liczbę zezwoleń dla obywateli nowych ośmiu krajów członkowskich (w tym Polski). Ograniczenia te wygasły w maju 2014 r., jednak sytuacja ponownie skomplikowała się po ogłoszeniu wyników – przeprowadzonego w lutym tego roku – referendum, w którym niewielką większością głosów Szwajcarzy zdecydowali o ograniczeniu migracji oraz wypracowaniu z UE nowych metod kontyngentowania, co Wspólnota zdecydowanie odrzuca. Kolejnym problemem jest, trwający od 2005 r., spór między Szwajcarią a Komisją Europejską dotyczący odmiennych stanowisk w kwestiach podatkowych – różnego traktowania dochodu uzyskiwanego w kraju i za granicą²⁹.

Taki stan rzeczy powinien zaowocować nawet rewizją pozostałych umów UE–Szwajcaria, czego początkiem może być choćby wstrzymanie negocjacji umowy dotyczącej przystąpienia Szwajcarii do programu Erasmus. Dyskusja w kwestiach spornych między UE a Szwajcarią trwa już od 2008 r., a sprowadza się przede wszystkim do wypracowania nowych rozwiązań instytucjonalnych, dla właściwego funkcjonowania umów dwustronnych już zawartych oraz dla przyszłych. Zdaniem UE, nie ma uzasadnienia dotychczasowy uprzywilejowany status Konfederacji, która – będąc uczestnikiem rynku wewnętrznego – powinna podlegać wszystkim prawom przyjętym przez pozostałych członków. Unia zdecydowanie domaga się implementacji przez Szwajcarię przepisów unijnych, uważając, że umowy dwustronne są przestarzałe i stają się nieprzydatne. Konieczne jest zatem podpisanie ramowej umowy instytucjonalnej, która zastąpiłaby niesprawdzające się sektorowe umowy dwustronne³⁰.

Należy jeszcze wspomnieć o utworzeniu w 1994 r. – na mocy porozumienia podpisanego w Porto 2 maja 1992 r. – Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), którego celem jest rozszerzenie rynku wewnętrznego UE na kraje nale-

²⁸ *Notatka informacyjna o Szwajcarii i współpracy...; Współpraca dwustronna...; M. Żejmo, Polityka Szwajcarii..., s. 156–157; E. Miklas, op. cit.; Umowa UE/Szwajcaria w sprawie...; S.C. Kozłowski, op. cit., s. 62–65; K. Bartczak, F.G. de los Fayos, op. cit.*

²⁹ *Notatka informacyjna o Szwajcarii i współpracy...; Współpraca dwustronna...; Szwajcaria dyskryminuje obywateli ośmiu państw...; M. Żejmo, Polityka Szwajcarii..., s. 157–158; E. Miklas, op. cit.; Umowa UE/Szwajcaria w sprawie...; S.C. Kozłowski, op. cit., s. 67–72; K. Bartczak, F.G. de los Fayos, op. cit.*

³⁰ *Notatka informacyjna o Szwajcarii i współpracy...; Współpraca dwustronna...; M. Żejmo, Polityka Szwajcarii..., s. 149–160; E. Miklas, op. cit.; Umowa UE/Szwajcaria w sprawie...; S.C. Kozłowski, op. cit., s. 70–72; K. Bartczak, F.G. de los Fayos, op. cit.*

żące do EFTA, lecz niebędące członkami Wspólnoty. Prawa i obowiązki rynku wewnętrznego UE zostały zatem rozszerzone na wszystkie państwa EFTA (z wyjątkiem Szwajcarii) oraz przez nie implementowane do własnego prawodawstwa. Nadzór nad ich wdrażaniem i egzekwowaniem sprawują organy EFTA i Wspólny Komitet Parlamentarny. Dzięki EOG ma miejsce swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału, obywatele wszystkich państw do niego należących mogą swobodnie przemieszczać się, osiedlać i nabywać nieruchomości. Ponadto prawa te uwzględniają konkurencyjność, transport, energię, współpracę gospodarczą i walutową, politykę społeczną, ochronę konsumenta, ochronę środowiska, statystykę, prawa spółek, a także badania i rozwój technologiczny, przy czym te ostatnie tylko w obszarach wdrażanych w ramach współpracy. Postanowienia porozumienia EOG nie dotyczą wspólnej polityki rolnej i rybołówstwa, unii celnej oraz wspólnej polityki handlowej, zagranicznej i bezpieczeństwa, ani unii celnej i walutowej. Równocześnie EOG wprowadził strefy wolnego handlu i wspólnego rynku, właśnie bez unii celnej. Szwajcaria brała udział w negocjacjach porozumienia i podpisała je, a wkrótce rząd złożył wniosek o przystąpienie do UE³¹.

Negatywny wynik referendum z 1992 r. spowodował rezygnację Konfederacji z ubiegania się o członkostwo tak w UE, jak i EOG. Problem braku członkostwa Szwajcarii w unii celnej oraz w EOG uregulowany został dwustronnymi umowami z UE, dzięki którym nastąpiła znaczna liberalizacja stosunków handlowych, zwłaszcza w zakresie transportu lotniczego, którego przepisy są w praktyce spójne z unijnymi, czego nie można powiedzieć o pozostałych, zwłaszcza w zakresie przepływu usług, co nie ułatwia integracji. Mimo tych problemów Szwajcaria jest obecnie jednym z najważniejszych partnerów UE w obszarach handlowych, finansowych i kulturalnych, a nawet wymiaru sprawiedliwości, mówi się także, że jest bardziej z nią zintegrowana niż nowi członkowie (zwłaszcza Rumunia i Bułgaria). Inicjatywa antyimigracyjna z 2014 r. w Szwajcarii i wynik referendum w tej kwestii pogorszyły stosunki Konfederacji z UE, jednak przyjęcie przez szwajcarski parlament (2016) ustawy o cudzoziemcach, w formie ograniczającej jej wpływ, w części znormalizował stosunki Szwajcarii z UE. Obywatele Szwajcarii mają priorytetowe prawo do zatrudnienia w sektorach o ponadprzeciętnej stopie bezrobocia, przepisy nie ograniczają już – wynikających z umowy o swobodnym przepływie osób – praw obywateli UE³².

Od 1972 r. (Umowa o wolnym handlu z EWG) UE i Szwajcaria podpisały ponad 120 umów dwustronnych i dwa wspomniane pakiety umów sektorowych, które dostosowywały dużą część prawa Konfederacji do prawa UE. Z jednej strony unormowały one w części stosunki gospodarcze, z drugiej jednak stanowią skomplikowaną sieć – trudnych do dotrzymania – zobowiązań, mimo ich re-

³¹ E. Miklas, op. cit.; M. Żejmo, *Polityka Szwajcarii...*, s. 148–149; S.C. Kozłowski, op. cit., s. 62; K. Bartczak, op. cit.

³² E. Miklas, op. cit.; M. Żejmo, *Polityka Szwajcarii...*, s. 148–149; S.C. Kozłowski, op. cit., s. 62; K. Bartczak, op. cit.

gularnej aktualizacji, ponieważ mają one statyczny charakter, nie ma również mechanizmów ich dostosowania do zmieniającego się prawa UE. Nie ma także możliwości ich kontroli i rozstrzygania sporów. W maju 2014 r. rozpoczęły się zatem żmudne negocjacje UE i Szwajcarii, dotyczące ramowego porozumienia instytucjonalnego, przy czym Rada UE stoi na stanowisku uniemożliwienia (np. w kwestiach energii elektrycznej i przedłużenia równoważności finansowej) Szwajcarii dalszego dostępu do jednolitego rynku. Ostatnie lata zaowocowały jednak wyraźną poprawą stosunków Szwajcaria–UE, a zapoczątkowało to spotkanie prezydent Konfederacji Doris Leuthard z przewodniczącym KE Jeanem-Claudem Junckerem w kwietniu 2017 r. w Brukseli. Doprowadziło ono do aktualizacji części dwustronnych umów, w tym umowy o wzajemnym uznaniu³³.

W listopadzie 2017 r. UE i Szwajcaria podpisały umowę o połączeniu systemów handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (ETS), a rząd Szwajcarii rozpoczął procedurę w kwestii nowego finansowego włączenia się w zmniejszenie różnic społecznych i gospodarczych w krajach poszerzonej UE. Ponadto wypracowano kwestie instrumentów rynków finansowych (przepisy weszły w życie w styczniu 2018 r.), przy czym równoważność finansową przyznano tylko na rok, uzależniając jej przedłużenie od postępów negocjacji porozumienia instytucjonalnego. Choć ta decyzja wywołała pewne napięcie w stosunkach UE–Szwajcaria, to jednak uważa się, że rozpoczął się proces pozytywnych i oczekiwanych negocjacji instytucjonalnych. Ponadto Rada UE stoi na zdecydowanym stanowisku, aby uniemożliwić Szwajcarii dostęp do jednolitego rynku wewnętrznego bez wypracowania umowy ramowej oraz mechanizmów rozstrzygania sporów i wprowadzenia ich do obecnych umów dwustronnych. Z początkiem stycznia 2020 r. Szwajcaria stała się pierwszym krajem, którego system handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych został powiązany z unijnym systemem (EU ETS). Stało się to po prawie dziesięciu latach negocjacji, ponieważ jeszcze w 2010 r. Rada upoważniła Komisję Europejską do rozmów z Konfederacją w kwestii umowy dotyczącej tego powiązania. Po wielu latach Szwajcaria wprowadziła wszystkie niezbędne przepisy, obejmujące m.in. także lotnictwo, spełniając wymagane kryteria, wobec czego umowa mogła wejść w życie, a obie strony formalnie wymieniły instrumenty zatwierdzające lub ratyfikujące³⁴.

Podsumowanie

Kontakty polsko-szwajcarskie liczą kilka stuleci. Początkowo miały charakter prawie wyłącznie relacji handlowych, w mniejszym stopniu kulturalnych i nau-

³³ E. Miklas, op. cit.; K. Bartczak, op. cit.

³⁴ K. Bartczak, op. cit.; *Powiązanie Szwajcarii z unijnym systemem handlu uprawnieniami do emisji*, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/12/09/linking-of-switzerland-to-the-eu-emissions-trading-system-entry-into-force-on-1-january/2020/> [dostęp: 6.09.2022].

kowych, choć trzeba pamiętać o wielu polskich studentach pobierających nauki na wyższych uczelniach Szwajcarii, ale także Szwajcarach uczących się w Polsce. Początkiem oficjalnych kontaktów dwustronnych było odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 r., skutkujące nawiązaniem w 1919 r. stosunków dyplomatycznych oraz rozwojem współpracy gospodarczej, naukowej i kulturalnej. Utrzymywały się one przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej, w mniejszym stopniu w okresie zimnej wojny, a odbudowane zostały po 1989 r. Mówiąc o elementach wspólnej historii, nie można zapominać o tym, że neutralna Szwajcaria – przez dziesięciolecia – była drugą ojczyzną wielu Polaków, poczynając od okresu rozbiorów, po II wojnę światową. Po upadku muru berlińskiego kontakty szwajcarsko-polskie nabrały dynamiki na wielu płaszczyznach. Dowodem tego mogą być liczne wizyty państwowe – oficjalne i robocze, podejmowane przez głowy obu państw oraz przedstawiciele rządów i parlamentów, a w trakcie rozmów poruszane były – i nadal są – nie tylko problemy dwustronne, ale i kwestie międzynarodowe.

Szeroko pojęta współpraca gospodarcza, naukowa i kulturalna Polski i Szwajcarii w początkowych latach opierała się na międzypaństwowych umowach dwustronnych, z których część – wyłączona z kompetencji wspólnotowej – obowiązuje do chwili obecnej. Wraz z przystąpieniem Polski do UE wygasła większość umów bilateralnych, które zostały zastąpione umowami Szwajcaria–Unia Europejska, w ramach których nadal funkcjonuje szeroka współpraca polsko-szwajcarska, nie tylko w zakresie międzypaństwowym, ale także – wspólnie – w organizacjach międzynarodowych, w tym również w obszarze militarnym.

Analiza materiałów źródłowych wskazuje, że w porozumieniach Szwajcaria–UE ta pierwsza stoi na uprzywilejowanej pozycji, tradycyjnie – zgodnie z zasadami neutralności i wynikami referendum – opierając się członkostwu. Okazuje się jednak, że nawet rozszerzone umowy z UE, przy szybko zmieniającym się prawie unijnym, stały się zbyt statyczne i wymagają renegocjacji, do czego Szwajcaria – mimo dużego zaangażowania we współpracę i korzystnych działań rządu – nie jest zbyt skłonna, podobnie jak nie wyraża chęci przystąpienia do Europejskiego Obszaru Gospodarczego i unii celnej. Wydaje się jednak, że twarde stanowisko UE w negocjacjach pozwoli na wypracowanie oczekiwanego przez społeczność europejską ramowego porozumienia instytucjonalnego. Pierwszym dużym krokiem w tym kierunku było choćby powiązanie szwajcarskiego systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych z systemem unijnym.

Podsumowując i potwierdzając postawioną na wstępie hipotezę, można zatem powiedzieć, że stosunki polsko-szwajcarskie na przestrzeni dziesięcioleci ewoluowały w obopólnie korzystnym kierunku, a po 1989 r. rozwinęły się dynamicznie w wielu płaszczyznach i nie zahamowało ich przystąpienie Polski do UE, zmieniły się jedynie niektóre zasady współpracy. Szwajcaria natomiast – mimo oporów związanych z polityką neutralności i niekorzystnymi wynikami referendum, ale przy aktywnych działaniach rządu – coraz silniej postrzega konieczność

szerokiego włączania się w działalność struktur międzynarodowych, co jest bardzo istotne w dynamicznie zmieniającej się sytuacji geopolitycznej.

Bibliografia

Akty prawne

Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Konfederacją Szwajcarską w sprawie unikania podwójnego opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku, Dz.U. 1993, nr 22 poz. 92 z późn. zm.

Umowa UE/Szwajcaria w sprawie ochrony nazw pochodzenia i oznaczeń geograficznych produktów rolnych i środków spożywczych, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej” 2013, C 51 E/37.

Monografie

Włodarski M., *Dwa wieki kulturalnych i literackich powiązań polsko-bazylejskich 1433–1632*, Kraków 2001.

Wojtowicz J., *Historia Szwajcarii*, Wrocław 1989.

Czasopisma

Bartczak K., de los Fayos F.G., *Europejski Obszar Gospodarczy (EOG), Szwajcaria i kraje północy*, Dokumenty informacyjne o Unii Europejskiej 2018.

Kozłowski S.C., *Ewolucja stosunków między Konfederacją Szwajcarską i Unią Europejską: strategia bilateralizmu w impasie*, „Studia Europejskie” 2015, nr 3.

Ptasińska M., *Z dziejów polskiego dziedzictwa piśmienniczego w Szwajcarii po II wojnie światowej. 20 lat Fundacji „Archivum Helveto-Polonicum” we Fryburgu*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”, tom specjalny, Warszawa 2017.

Surdel T., *Wałęsa jedzie do Szwajcarii*, „Gazeta Wyborcza” 1994, nr 120.

Żejmo M., *Polityka Szwajcarii wobec Unii Europejskiej*, „Krakowskie Studia Małopolskie” 2014, nr 19.

Żejmo M., *Wspólna aktywność Polski i Szwajcarii na arenie międzynarodowej*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2016, nr 13.

Źródła internetowe

Drugi dzień wizyty w Szwajcarii, www.prezydent.pl/archiwum-bronistawa-komorowskiego.

10 lat Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy, www.programszwajcarski.gov.pl.

- Festiwal Szwajcarski – Siła Regionów. Impreza plenerowa inna niż wszystkie!*, www.programszwajcarski.gov.pl.
- Koncert w Lozannie z okazji 100-lecia Niepodległości Polski*, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie, 2018, <https://berno.msz.gov.pl>.
- Kozłowska M., *Prezydent w Szwajcarii weźmie udział w ceremonii upamiętnienia konsula K. Rokickiego*, 2018, <https://dzieje.pl/aktualności>.
- Matyja M., Prokopiuk M., *Muzeum Polskie i Biblioteka w Rapperswilu*, „Wolna Kultura i Edukacja” 2009, nr 1, (101), www.ebib.pl/2009/101.
- Miklas E., *Specyfika stosunków Szwajcarii i Unii Europejskiej*, 2009, www.psz.pl/117-polityka.
- Muzeum Polskie w Rapperswillu uratowane!*, 2022, <https://www.gov.pl/web/szwajcaria/muzeum-polskie-w-rapperswilu-uratowane>.
- Notatka informacyjna o Szwajcarii i współpracy gospodarczej z Polską*, Ministerstwo Rozwoju 2017, <https://docplayer.pl/17365606>.
- Para prezydencka w Genewie*, 2018, www.prezydent.pl/aktualności/wizyty-zagraniczne/art.290.
- Polska–Szwajcaria: 95 lat stosunków dyplomatycznych*, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie 2014, <https://berno.msz.gov.pl>.
- Polski eksport do Szwajcarii wzrósł dziesięciokrotnie*, PAP/PSZ 2018, www.wnp.pl/rynki-zagraniczne.
- Polsko-Szwajcarski Fundusz Stypendialny*, www.eurodesk.pl/granty.
- Poselstwo Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie*, www.pilsudski.org/pl88-zbiory/zasoby/393-zespol-170.
- Powiązanie Szwajcarii z unijnym systemem handlu uprawnieniami do emisji*, 2019, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/12/09/linking-of-switzerland-to-the-eu-emissions-trading-system-entry-into-force-on-1-january/2020/>.
- Prezydent Kwaśniewski z wizytą w Bernie*, PAP 2004, <http://infobus.pl>.
- Prezydent Szwajcarii z wizytą w Polsce*, 2019, <https://niezalezna.pl/271170-prezydent-szwajcarii-z-wizyta-w-polsce>.
- Riggenbach H., *Polen. Diplomatische Beziehungen und Missionen*, Historisches Lexikon der Schweiz 2016, www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D3367.php.
- Riggenbach H., *Polen. Polenmuseum*, Historisches Lexikon der Schweiz 2016, www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D3367.php.
- Riggenbach H., *Polen. Wirtschaftliche Beziehungen*, Historisches Lexikon der Schweiz 2016, www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D3367.php.
- 100 okrążeń na 100-lecie Niepodległości w Bernie*, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie, 2018, <https://berno.msz.gov.pl>.
- Stosunki dwustronne Polski i Szwajcarii*, Schweizerische Eidgenossenschaft, Szwajcaria i Polska, 2013, www.eda.admin.ch/countries/poland/pl/home.
- Szczepanik K., *Kalendarium ważniejszych wydarzeń związanych z polityką zagraniczną RP w okresie sprawowania przez Krzysztofa Skubiszewskiego funkcji*

- ministra spraw zagranicznych. 12 września 1989 – 25 października 1993*, www.pism.pl.
- Szwajcaria dyskryminuje obywateli ośmiu państw członkowskich UE, w tym Polski*, 2012, www.euractiv.pl.
- Szwajcaria: Konsul Konstanty Rokicki wystawił w latach 40 paszporty dla około 2 tysięcy Żydów*, 2018, www.gazetaprawna.pl/artykuly/1106870.
- Szwajcarsko-Polski Program Współpracy*, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie 2012, <https://berno.msz.gov.pl>.
- Szwajcarsko-Polski Program Współpracy zakończony*, www.programszwajcarski.gov.pl.
- Usługi dla firm członkowskich*, 2014, <https://swisschamber.pl/uslugi.php>.
- Wasilewska M., *Szwajcaria inwestuje w Polskę*, Publicystyka 2008, <https://publicystyka.ngo.pl>.
- W 360 stopni wokół funduszy szwajcarskich*, 2017, www.programszwajcarski.gov.pl.
- W niedzielę prezydent Andrzej Duda z małżonką udaje się do Szwajcarii*, 2016, <https://wiadomości.wp.pl>.
- Wizyta prezydenta RP w Szwajcarii*, 1998, www.prezydent.pl.
- Wizyty 2008–2007*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnoscikalendarz/wizyty/wizyty-2008-2007.html.
- Wizyty 2009*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnoscikalendarz/wizyty/wizyty-2009.html.
- Wizyty 2010*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnoscikalendarz/wizyty/wizyty-2010.html.
- Wizyty 2011*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnoscikalendarz/wizyty/wizyty-2011.html.
- Wizyty 2012*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnoscikalendarz/wizyty/wizyty-2012.html.
- Wizyty 2013*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnoscikalendarz/wizyty/wizyty-2013.html.
- Wizyty 2014*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnoscikalendarz/wizyty/wizyty-2014.html.
- Wizyty 2015*, www.dfae.admin.ch/countries/poland/home/aktualnoscikalendarz/wizyty/wizyty-2015.html.
- Współpraca dwustronna*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP 2012, www.msz.gov.pl.

Evolution and trends in Polish-Swiss political, economic, cultural and scientific relations after 1989, including participation in international organizations

Summary

Polish-Swiss contacts have a centuries-old tradition of trade, science, culture and diplomacy. The beginning of diplomatic contacts was Poland's regaining independence in 1918, which resulted in the establishment of official bilateral contacts, which was connected with the development of economic, scientific and cultural cooperation. Contacts between the states continued throughout the interwar period and the period of World War II, but were limited during the Cold War. Mutual contacts were revived after 1989. There were many official and working mutual visits of heads of state, representatives of governments and parliamentary groups. During the meetings, both bilateral and international issues were discussed. In the initial period, the cooperation between Poland and Switzerland was based on bilateral agreements, which – with Poland's accession to the EU – were replaced by Switzerland-EU agreements. Bilateral cooperation is maintained in the interstate area as well as within international and military organizations.

Keywords: Poland, Switzerland, cooperation, international relations.